

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО**

***НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО
МАТЕМАТИКА***

**за I година во гимназиското образование
задолжителен предмет**

Скопје, мај 2001 година

1. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОГРАМАТА

Како во основното, така и во гимназиското образование наставниот предмет **математика** се изучува континуирано од I до IV година, како **задолителен предмет 3 часа неделен фонд или 108 часа годишно**.

По усвојување на содржините предвидени со оваа програма, учениците можат да се определат предметот математика да го изберат во **задолжителниот дел на матурскиот испит**.

При изготвувањето на програмата по математика се имаа предвид следните насоки:

- усогласеност со програмата по математика во основното образование;
- логична поврзаност на содржините, особено од аспект на развојот на математиката;
- настојување, секаде каде тоа е можно, математичките содржини да им преходат на содржините од другите предмети, во кои математиката има значајна примена;
- застапеност на оние математички содржини, кои ја претставуваат основата на математичката култура на ученици кои завршуваат гимназиско образование;
- соодветна хоризонтала и вертикална меѓусебна усогласеност (распоред на темите по години, нивниот обем и барања - со изборните предмети).

Програмата, во основа, ги содржи скоро сите елементи на досегашната програма по математика кои се од посебна важност за математичкото образование на овој степен, со таа разлика што преку конкретни барања се инсистира на постигнување на поголема ефикасност во наставата и зголемена активност на учениците.

Некои математички содржини изучени во основното образование, на оваа возраст се продлабочуваат, се прошируваат и така систематизирани го претставуваат оној неопходен дел од современата општа култура на секој образован човек.

При изборот на содржините во програмата се имаше во вид и образовната функција на наставата по математика - стекнување нови математички знаења, како и нејзиниот придонес за оспособување на учениците логично да расудуваат и творечки да пристапуваат кон решавање на различни проблеми во животот.

Неделива од образовната е и воспитната функција на наставата по математика - изградување и развој на позитивни особини на личноста (упорност, истрајност, рационалност,...).

На овој степен на образование особено се значајни и практичните цели на наставата по математика. Тоа значи дека се водеше сметка и за примена на математиката во секојдневните активности на личноста, но и во други научни дисциплини, кои учениците ги изучуваат или ќе ги учат подоцна.

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Општата (главна) цел на настава по математика е ученикот да усвои математички знаења и умеенја што се неопходни за разбирање на појавите и законитетите во природата и општеството, да го оспособи за примена на стекнатите математички знаења и за успешно продолжување на образоването, како и да придонесе за развивање на логичкото мислење, развивање на менталните способности и позитивните особини на личноста.

Од општата цел произлегуваат следните **цели** за ученикот:

- да ги утврди, продлабочи и прошири знаењата, умеенјата и навиките од областа на математиката стекнати во основното образование;
- да стекне нови трајни знаења од математиката, што ќе ги користи при изучувањето на други предмети и во натамошното негово образование;
- да го оспособи за набљудување, воочување и разбирање на квантитативните релации во различните појави, анализирање, систематизирање и синтетизирање при изградување на конкретни и апстрактни претстави;
- да го оспособи за прецизно формулирање на поимите, за јасно и стегнато изложување, за логичко изведување на заклучоци и за докажување на тврдењата, односно да ја подигне на повисоко ниво вештината на математичкото комуницирање;
- да го развива математичкото мислење и заклучување, да се оспособи за користење на општи методи во решавањето на проблеми од практиката, техниката и науката;
- да го оспособи за самостојност и прецизност во работата, јасност и концизност на мислењето и изразувањето и упорност и истражност при совладувањето на одделни пречки во професионалната работа и животот;
- да ја ценi убавината, мокта и полезноста на математиката и да почувствува задоволство при постигнување на математички цели;
- да ги развива работните, културните, стичките и естетските навики;
- да го оспособи за користење на математичка литература и други извори на знаења.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење и совладување на содржините од овој наставен предмет, односно постигнување на поставените цели, потребни се предзнаења од *наставниот предмет математика од основното образование*.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структурирање на содржините за учење

Тематски целини	Број на часови	Конкретни цели Ученикот:	Дидактички насоки Наставникот:	Корелација меѓу темат. целини и меѓу предмети
1	2	3	4	5
1. МАТЕМАТИЧКА ЛОГИКА И МНОЖЕСТВА - Искази; операции со искази - Аксиоми, теореми, докази - Множества; операции со множества	12	<ul style="list-style-type: none"> - Да објаснува што е исказ и да илустрира со примери; - да ги усвои и да ги користи вистинитостните таблици на операциите со искази; - да одредува вистинитосни вредности на исказни формули и да утврдува кои од нив се тавтологии; - да ги разликува поимите аксиома и теорема и да усвои одреден број аксиоми; - да се оспособи да докажува поедноставни алгебарски и геометриски тврдења; - да објаснува кога едно множество е наполно определено и да го запишува на различни начини; - да дефинира подмножество од дадено множество; - да наведува примери на еднакви и на еквивалентни множества; - да решава разновидни задачи за пресек, унија и разлика на множества; - да одредува комплемент на дадено множество; - да ги користи својствата на операциите со множества при решавање задачи; - да одредува Декартов производ на две множества. 	<ul style="list-style-type: none"> - објаснува и ги води учениците; - демонстрира и илустрира; - поставува однапред подгответни прашања; - дава домашна работа и ја контролира; - прави контролна задача/тест на темата и ги анализира резултатите. 	Математика: Множества (V) Информатика

<p>2. ОСНОВНИ БРОЈНИ МНОЖЕСТВА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Природни броеви: преглед на операциите и законите, прости и заемно прости броеви, деливост - Бројни системи, декаден и бинарен броен систем - Цели броеви: преглед на операциите, подредување - Рационални броеви: преглед на операциите со дропки, децимални броеви, бесконечни децимални броеви - Реални броеви: поим, геометриско претставување, подредување. Апсолутна вредност на реален број, интервали 	<p>13</p> <ul style="list-style-type: none"> - Да ги користи операциите со природните броеви и законите кај нив (комутативност, асоцијативност, дистрибутивност); - да дефинира прости и заемно прости броеви и да разложува сложени броеви на прости множители; - да одредува НЗС и НЗД и да решава практични проблеми од деливост на природните броеви; - да го објаснува декадниот и бинарниот броен систем, да запишува броеви и да сира, да одзема и да множи броеви во бинарен систем; - да ги споредува целите броеви и коректно да ги користи операциите со нив; - да дефинира рационален број и множеството Q; - да споредува рационални броеви; - да проширува и скратува дропки и да ги врши умешно операциите со нив; - да пресметува вредност на едноставни бројни изрази со децимални броеви; - да запишува децимален број во вид на дропка и обратно; - да дефинира ирационален број и множеството R; - да претставува и да споредува реални броеви на бројна оска; - да дефинира апсолутна вредност на реален број и да дава геометриска интерпретација; - да дефинира и геометриски да претставува интервали. 	<ul style="list-style-type: none"> - објаснува и ги води учениците; - организира активна индивидуална дејност кај учениците; - демонстрира; - поставува однапред подгответни прашања; - пишувач и црта на табла; - ги оценува задачите; - дава домашна работа и ја контролира; - прави контролна задача/тест на темата и ги анализира резултатите. 	<p>Математика: Операции во N_0, деливост, дропки (V), множество Q (VI);</p> <p>Информатика : </p>
---	---	--	---

<p>3. АЛГЕБАРСКИ РАЦИОНАЛНИ ИЗРАЗИ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Степен со показател природен број, операции со степени - Цели рационални изрази; мономи, полиноми; операции, разложување на множители, НЗС и НЗД - Дробно рационални изрази: поим и операции 	18	<ul style="list-style-type: none"> - Да повтори и да утврди за степени со показател природен број; - да ги повтори и да ги користи операциите множење и делење на степени со еднакви основи и степенување на степен, производ и количник; - да запишува броеви во обликот $a \cdot 10^k$; - да повтори за мономи, биноми..., полиноми и да ги продлабочи знаењата за операциите со нив; - да користи разложување на полиноми од типот $am \pm bm$, $a^2 - b^2$, $a^2 + 2ab + b^2$, $a^3 \pm b^3$; - да одредува НЗС и НЗД за два и повеќе полинома; - да се запознае со алгебарска дропка и да одредува нејзин домен (област на определеност); - да проширува и скратува алгебарски дропки; - да се оспособи да ги извршува операциите со алгебарски дропки и да ги применува. 	<ul style="list-style-type: none"> - организира дискусија; - дава инструкции; - демонстрира со објаснување; - организира работа во групи и во парови; - дава домашни задачи за индивидуална работа; - ги проверува и оценува задачите; - прави контролна задача/тест и ги оценува резултатите. 	<p>Математика: степени, цели рационални изрази (VII), дропки(V);</p>
<p>4. ГЕОМЕТРИСКИ ФИГУРИ ВО РАМНИНА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Основни и изведени поими, основни и изведени тврдења, доказ - Основни геометриски фигури; заемни односи - Полуправа, отсечка, полурамнина - Агол (видови агли), искршена линија, многуаголник, кружница, круг 	14	<ul style="list-style-type: none"> - Да утврди за основни и изведени поими и основни и изведени тврдења (аксиоми и теореми); - да ги согледува и да ги применува односите меѓу точки и прави во една рамнина; - да дефинира изведени геометриски фигури во рамнина; - да изведува строг доказ на поедноставни теореми; - да дефинира и да идентификува вектори, колinearни вектори и еднакви вектори; - да собира вектори, да разложува вектор на две компоненти и да множи вектор со број; - да се оспособи за примена на вектори при решавање практични задачи. 	<ul style="list-style-type: none"> - објаснува, демонстрира, пишува црта; - поставува прашања; - организира работа во парови и индивидуална работа; - дава домашни задачи и ги контролира; - прави полугодишна писмена работа од материјалот од првото полугодие; 	<p>Математика: Агол (V). Вовед во геометрија (VI). Вектори (VII).</p> <p>Физика</p>

- Вектори: поим, операции со вектори. Примена			- ги оценува постигањата на учениците.	
5. ПРОПОРЦИОНАЛНОСТ НА ВЕЛИЧИННИТЕ - Размери и пропорции, права и обратна пропорционалност; тројно правило - Процентна и промилна сметка; делбена сметка, сметка на смеси - Каматна сметка - Графичко и таблично прикажување на состојби, појави и процеси	8	<ul style="list-style-type: none"> - Да повтори за размер, пропорција и за основното свойство на пропорциите; - да идентификува права и обратна пропорционалност и да решава задачи со просто тројно правило; - да ги објаснува поимите процент и промил и да решава задачи од процентна и промилна сметка; - да решава задачи од делбена сметка и сметка на смеси; - да се запознае со каматна сметка и да решава задачи од проста каматна сметка; - да умее графички и таблично да прикажува конкретна појава и да “чита податоци од график и/или табела. 	<ul style="list-style-type: none"> - организира и раководи активна индивидуална дејност кај учениците; - демонстрира на таблица и дава инструкции; - поставува однапред подгответни прашања; - дава домашни задачи и ги контролира; прави контролна задача/тест на темата и ги анализира постигнатите резултати. 	Математика: Пропорционалност (VII). Процентна сметка (VI)
6. ЛИНЕАРНА ФУНКЦИЈА, ЛИНЕАРНИ РАВЕНКИ И НЕРАВЕНКИ - Правоаголен координатен систем во рамнина - Растојание меѓу две точки - Плоштина на триаголник - Реална функција;	14	<ul style="list-style-type: none"> - Да повтори за координатен систем во рамнина и да го користи за представување точки; - да одредува растојание меѓу две точки зададени со своите координати и координати на средината на дадена отсечка; - да пресметува плоштина на триаголник зададен со координати на неговите темиња; - да решава задачи во врска со растојание меѓу две точки, средина на дадена отсечка и плоштина на триаголник; 	<ul style="list-style-type: none"> - ги води учениците и дискутира; - поставува прашања; - пишува и црта на таблица; - демонстрира со користење графоскоп / проектор; 	Математика: Функции, пропорционалност (VII). Линеарни равенки, неравенки, функции (VIII); Физика

дефинициона област, множество вредности - Линеарна функција, тек и график - Линеарна равенка со една непозната; решавање, дискусија и примена - Линеарна неравенка со една непозната; решавање	<ul style="list-style-type: none"> - да дефинира и запишува реална функција и да одредува дефинициона област и множество вредности на функција на едноставни примери; - да дефинира и запишува линеарна функција и да го претстави нејзиниот график; - да одредува пресек на графикот на линеарна функција со координатните оски; - да го толкува растењето и опаѓањето на линеарната функција; - да го користи условот за паралелност на две прави. - да повтори за линеарна равенка, решение (корен) на равенка и домен на равенка што се сведуваат на линеарни; - да дефинира еквивалентни равенки и да ги користи својствата на равенството (еквивалентни трансформации); - да решава линеарни равенки и да врши проверка на резултатот; - да врши дискусија на решенијата на линеарна равенка со параметар што не се јавува во именител на дробка; - да решава проблеми со користење линеарни равенки; - да повтори за линеарни неравенки, решение на неравенка (интервал) и негова геометричка интерпретација; - да дефинира еквивалентни неравенки и да ги користи својствата на неравенството; - да решава посложени линеарни неравенки со една непозната; 	<ul style="list-style-type: none"> - дава задачи за домашна работа и ги контролира; - ги регистрира постигнатите ефекти; - прави контролна задача/тест и ги оценува резултатите. 	Хемија
---	---	---	--------

<p>7. СИСТЕМ ЛИНЕАРНИ РАВЕНКИ И НЕРАВЕНКИ</p> <p>-Систем од две линеарни равенки со две непознати; еквивалентност</p> <p>- Методи за решавање систем од две линеарни равенки со две непознати</p> <p>- Систем линеарни неравенки со една непозната; решавање</p>	11	<ul style="list-style-type: none"> - Да го усвои поимот за решение на равенка со две непознати; - да одредува решенија на линеарна равенка со две непознати; - да усвои дека линеарна равенка со две непознати има бесконечно многу решенија; - да дефинира систем од две линеарни равенки со две непознати; - да дефинира еквивалентни системи равенки (без докази на теоремите за еквивалентност); - да решава системи од две линеарни равенки со две непознати (метод на замена, метод на спротивни коефициенти, графички метод); - да дефинира детерминанта од втор ред; - да го користи методот за решавање на системи од две линеарни равенки со две непознати со помош на детерминанти (Крамерови правила); - да решава проблеми што се сведуваат на решавање системи равенки со две непознати; - да врши проверка на добиените резултати; - да решава и графички да го интерпретира решението на једноставни системи линеарни неравенки со една непозната. 	<ul style="list-style-type: none"> - дава инструкции и демонстрира; - организира работа во групи и во парови; - дава домашни задачи за индивидуална работа; - ги проверува и оценува задачите; - прави контролна задача/тест на темата и ги оценува резултатите. 	Математика: Систем од линеарни равенки (VIII);
<p>8. СТЕПЕНИ И КОРЕНИ</p> <p>- Степен со показател цел број;</p> <p>- Корен: поим, проширување и скратување</p>	12	<ul style="list-style-type: none"> - Да се запознае со степен со показател цел број и да пресметува вредност на израз со степени со показател цел број; - да го усвои поимот за корен и да одредува вредност на корен од ненегативен реален број; - да дефинира n-ти корен од реален број; 	<ul style="list-style-type: none"> - објаснува и ги води учениците; - организира активна индивидуална дејност; 	Математика: Квадрирање и коренување на рационалните броеви (VI); Степен и операции со

<ul style="list-style-type: none"> - Коренување на производ и количник; степенување и коренување на корен; - Нормален вид на корен; ирационални изрази; операции - Рационализација на именител на дропка - Степен со показател рационален број 	<ul style="list-style-type: none"> - да проширува и да скратува корени; - да коренува производ и количник и да решава едноставни задачи; - да степенува и да коренува корен во поедноставни задачи; - да одредува нормален вид на корен и да извршува операции со едноставни ирационални изрази; - да рационализира именител на дропка од видот: $\sqrt[n]{a^m}$, $a \pm \sqrt{b}$, $\sqrt{a} \pm \sqrt{b}$; - да ја искажува дефиницијата за степен со показател рационален број и да решава едноставни задачи. 	<ul style="list-style-type: none"> - дава задачи за домашна работа и ги контролира; - прави контролна задача/тест на темата и ги анализира постигнатите резултати. 	степени(VII);
<p>9. ОБРАБОТКА НА ПОДАТОЦИ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Популација и примерок - Претставување на податоци - Аритметичка средина 	<p>6</p> <ul style="list-style-type: none"> - Да го усвои поимот и да го објаснува предметот на проучување на статистиката; - да објаснува што е популација (основен поим), обележје (белег) и примерок; - да ги претставува статистичките податоци со табели, полигони и хистограми; - да пресметува аритметичка средина; - да одредува мод и медијана. 	<ul style="list-style-type: none"> - ги води учениците во самостојна работа и дискутира; - пишнува и црта на табла; - дава задачи за домашна работа и регистрира постигнати ефекти; - прави повторување на целиот материјал; - прави годишна писмена работа на материјалот од целата учебна година и оце нува резултати. 	<p>Математика: Работа со податоци (VIII)</p> <p>Информатика Програмски пакет за обработка на податоци EXCEL (изработка на табели и графикони)</p>

4.2. Наставни методи и активности на учење

За реализирање на целите на наставниот предмет математика, ќе се применуваат методи и форми на активна настава, пред се, самостојна работа на учениците преку: дискусија, решавање на проблеми, активна демонстрација на учениците, учење преку сопствено откривање и други методи кои ќе придонесат за развојот на учењето и ученикот и формирањето на свест и способност за континуирано учење.

Соодветно на применетите дидактички методи *активностите на ученикот* се: да набљудува, да слуша, да прибележува, да повторува, да вежба, да чита, да открива односи и законитости, да учи самостојно, да проверува, да применува, да открива во група и индивидуално, да се обидува, да работи домашни задачи, да користи литература и други извори на знаења.

Активностите на наставникот главно се: организира и раководи активна индивидуална дејност кај учениците, објаснува, организира и води дискусија, дава инструкции, пишува на табла, демонстрира, ги оценува задачите (на часот, домашни, контролни, тестови, писмени работи), поставува прашања, регистрира, оценува и ги анализира резултатите и сл.

4.3. Организација и реализација на наставата

Според утврдените цели на наставниот предмет математика во I година за економско - правната и трговската струка наставата се реализира во *специјализирани училиници и кабинети* за општообразовна настава по математика и со индивидуални домашни задачи кои се изведуваат *дома*. Образовните активности се организираат во *полугодија*, според изготвен *неделен распоред на часови*.

4.4. Наставни средства и помагала

За поефикасно постигнување на целите на наставниот предмет математика, ќе се применуваат разни наставни *средства, помагала и материјали* и тоа: табла (подвижна), модели, слики, цртежи, шеми, графоскоп, проектор, математичка литература. Се препорачува на наставниците да ги користат постојните учебници по математика за I и за II година на

техничките струки и збирките задачи за I и за II година, како и други учебници и збирки задачи во кои се опфатени одделни тематски целини од домашни издавачи, од кои наставникот избира и им препорачува на учениците.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценувањето се однесува на внимателно и континуирано следење на постигнувањата и напредокот на учениците. Врз основа на глобалните критериуми за оценување на постигнувањата на учениците пропишани со закон, посебни правилници, училишен курикулум и курикулум за струка, ќе се користат *разновидни методи на оценување*, по тематските целини и во сите фази од образовниот процес, како што се: усно проверување, домашни задачи, контролни задачи, објективни тестови на знаења, писмени работи (**полугодишна и годишна**), прашалници, опсервации и симулации, анализи и сл.

Доколку ученикот не постигне резултати во реализирањето на конкретните цели на курикулумот се постапува согласно законската регулатива за средно образование.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Наставникот по наставниот предмет математика треба да ги поседува следните *персонални, професионални и педагошки карактеристики*: да е физички и психички здрав, да го владее македонскиот јазик и кирилското писмо, да нема говорни мани, да е комуникативен и отворен за соработка, да е соодветно професионално образован со или без работно искуство, да ја сака педагошката работа и да напредува во неа, да е добар организатор, да е креативен и способен за примена на иновации во образовната технологија.

6.2. Стандард за наставен кадар*

Завршени студии по:

1. Математика, наставна насока;
2. Математика, теориска насока;
3. Математика, применета насока, со соодветна педагошка, психолошка и методска подготвка;
4. Математика - информатика, наставна насока.

* При еднакви услови предимство имаат кандидатите според наведениот редослед.

6.3. Стандард на простор за наставниот предмет

За реализације на целите на наставниот предмет математика, наставата се реализира во специјализирани училиници или кабинети за математика, соодветно опремени со наставни среќства и помагала, според нормативите за простор и опрема.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: мај 2001 година

7.2. Состав на работната група:

1. Илија Јанев, самостоен педагошки советник, Биро за развој на образованието, Скопје;
2. Проф. д-р Ристо Малчески, ПМФ - Институт за математика, Скопје;
3. Олга Самарџиќ Јанкова, наставник, Гимназија "Јосип Броз Тито", Скопје
4. Ѓорѓи Китански, директор, Гимназија "Орце Николов", Скопје
5. Трајче Георгиевски, в.д директор, Гимназија "Никола Карев", Скопје
6. Проф. д-р Дончо Димовски, ПМФ - Институт за математика, Скопје;

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: 01.09.2001 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА ЗА МАТЕМАТИКА

Наставната програма по математика ја одобри (донассе) _____, со Решеније
бр. _____ од . .2001 година.